

Eyüp Sultan Camii-i Şerifi

ŞİFÂ-İ ŞERÎF DERSLERİ

ESERİN ADI: EŞ-ŞİFÂ Bİ-TA'RÎFİ HUKŪKÎ'L-MUSTAFÂ

ESERİN MÜELLİFİ: KÂDÎ İYÂZ (ö. 544/1149)

TERCÜME VE ŞERH EDEN: PROF. DR. MEHMET YAŞAR KANDEMİR

12.Nisan.2015, Pazar - Sayfa 1
(Dersler öğle namazından bir saat önce başlar)

Türkçe Tercüme & Şerhi
Şifâ-i Şerîf Şerhi (3 cilt) - Mayıs 2012
Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir
Tahlil Yayınları, www.tahlilyayinlari.com

Eser Hakkında

ŞİFÂ-İ ŞERÎF gönüllerde Peygamber sevgisini tutuşturmak, onu bütün yönleriyle tanıtip anlatmak ve Müslümanlara, Sultân-ı Enbiyâ'nın haklarını savunmayı öğretmek maksadıyla yaklaşık dokuz asır önce Endülüslü tanınmış alim Kâdî İyâz tarafından yazılmıştır.

Ses kayıtları ve Ders notlarına
www.sifadersleri.com
adresinden ulaşabilirsiniz.

DERS KONUSU:

1. BÖLÜM: Yüceler Yücesi Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'in Şân ve Şerefini Yüceltmesi

1. KISIM: Allah Teâlâ'nın, Resûl-i Ekrem'i Övmesi ve Onun Kendi Katındaki Şân ve Şerefini Açıklaması

1. FASIL: Resûl-i Ekrem'e Övgü

Arapça Kaynak sf. 61
Türkçe Tercüme, Cilt.1 - sf. 81

Eyüp Sultan Camii-i Şerifi

ŞİFÂ-İ ŞERÎF DERSLERİ

ESERİN ADI: EŞ-ŞİFÂ Bİ-TA'RÎFİ HUKŪKÎ'L-MUSTAFA

ESERİN MÜELLİFİ: KÂDİ İYÂZ (ö. 544/1149)

TERCÜME VE ŞERH EDEN: PROF. DR. MEHMET YAŞAR KANDEMİR

12.Nisan.2015, Pazar - Sayfa 2
(Dersler öğle namazından bir saat önce başlar)

Türkçe Tercüme & Şerhi
Şifâ-i Şerîf Şerhi (3 cilt) - Mayıs 2012
Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir
Tahlil Yayınları, www.tahlilyayinlari.com

قال قتادة^(٢): رفع الله ذكره في الدنيا والآخرة فليس خطيب ولا متشهد ولا صاحب صلاة إلا يقول: أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله.

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî² (v. 117/735) de bu konuda şöyle demiştir:

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'in şânını hem dünyada hem de âhirette yüceltmıştır. Çünkü bir kimse halka hitap ederken veya Kelime-i şehâdet getirirken yahut namaz kılan kimse tahiyyâtta iken mutlaka “Eşhedü ellâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlullah” der.

2. Katâde bin Diâme es-Sedûsî âmâ olarak doğdu. Duyduğu her şeyi ezberleyen pek güçlü bir hâfızası vardı. Sahâbeden Enes ibni Mâlik'ten ve tâbiîn âlimlerinden hadis dinleyip öğrendi. Ünlü tâbiîn âlimi Hasan-ı Basrî'nin yanında on iki yıl kalarak ondan kırâat, tefsir, hadis gibi ilimleri tahsil etti.

Allah'ın Adıyla Birlikte Anılmak

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî¹ (v. 74/694) radiyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Cebrâil aleyhisselâm bana geldi ve:

‘Ey Allah’ın Resûlü! Benim de Rabbim, senin de Rabbin olan Allah sana: Zikrini nasıl yücelttiğimi biliyor musun? diye soruyor.’ dedi. Ben de cevâben:

‘Allah daha iyi bilir’ dedim.² Cebrâil aleyhisselâm, Allah Teâlâ’nın o soruya şöyle cevap verdiğini bildirdi:

‘Benim adım anıldığı zaman senin adın da anılmak sûretiyle zikrini yücelttim.’³

1. Adı Sa'd ibni Mâlik'tir. Medineli olan bu kıymetli sahâbî henüz küçük yaşta iken Uhud Savaşı'na katılmak istedi, fakat Resûl-i Ekrem ona henüz küçük olduğunu söyledi; daha sonraları Peygamber Efendimiz ile birlikte on iki gazveye katıldı. En çok hadis rivayet eden yedi kişiden biri oldu. Fahr-i Âlem Efendimiz'in vefâtından sonra Medine'de fetvâ vermekle ve talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Bakıma muhtaç çocukları evine alır, onları besler, büyütür ve eğitirdi.
2. Hadis-i şerîfin kaynaklarında bu cümle: “Allah daha iyi bilir” şeklinde olduğu hâlde, Şifâ-i Şerîf'te “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” diye yazılması, Aliyyü'l-Kârî'nin de dediği gibi bir yazım hatâsı olmalıdır (Şerhu's-Şifâ, I, 45-46).
3. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), VIII, 175, nr. 3382; Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *Müsned* (Esed), II, 522, nr. 1380.

قال ابن عطاء^(٤): جعلتُ تمام الإيمان بِذِكْرِي معكَ .
وقال أيضاً: جعلتُكَ ذكراً من ذِكْرِي ، فَمَنْ ذَكَرَكَ ذَكَرَنِي .

İlk devir sûfî, muhaddis ve müfessirlerinden İbni Atâ'ya⁴ (v. 309/922) göre “Şânını da yüceltmedik mi?”⁵ âyetinin mânası, “Bir kimsenin tam mânasıyla îmân etmiş olmasını, senin adını Benim adımla birlikte anması şartına bağladım” demektir.

Yine İbni Atâ söz konusu âyeti: “Ey Resûlüm! Senin adının anılması-nı Benim adımın anılması olarak kabul ettim. Dolayısıyla seni anan Beni anmış olur”, şeklinde de açıklamıştır.

4. “İbni Atâ” diye bilinen Ebû'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl el-Bağdâdî, ilk devir zâhid ve sûfilerinden muhaddis ve müfessir bir âlimdir. Onun Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği söylenir. Hayatında hadis ön planda iken, on çocuğundan dokuzu eşkıya tarafından katledilince kendini tasavvufa vermiştir. Ünlü sûfî Hallâc-ı Mansûr ile arkadaş olmuş, Cüneyd-i Bağdadî gibi sûfilerin sohbetinden istifade etmiştir.

5. İnşirâh 94/4.

وقال جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ: لَا يَذْكُرُ أَحَدٌ بِالرَّسَالَةِ إِلَّا ذَكَرَنِي
بِالرَّبُوبِيَّةِ.
وأشار بعضهم في ذلك إلى الشفاعة.
وَمِنْ ذِكْرِهِ مَعَهُ تَعَالَى أَنْ قَرَنَ طَاعَتَهُ بِطَاعَتِهِ وَاسْمَهُ بِاسْمِهِ؛ فَقَالَ تَعَالَى:
﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ [آل عمران: ١٣٢]. وَ﴿ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾
[الحديد: ٧]؛ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا بِوَاوِ الْعَطْفِ الْمُشَرَّكَ.
وَلَا يَجُوزُ جَمْعُ هَذَا الْكَلَامِ فِي غَيْرِ حَقِّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

“Bile Yazdım Âdım İle Âdını”

Hz. Hüseyin’in torunlarından Ca’fer-i Sâdık da (v. 148/765) âyeti şöyle açıkladı: “Seni Resûlullah diye anan kimse, Benim Rab olduğumu kabul etmiş olur.”

Bazı âlimler¹ “Şânını da yüceltmedik mi?” âyetiyle Resûl-i Ekrem’in âhiretteki şefâatine işaret edildiğini söylemiştir.

Peygamber Efendimiz’in şânını yücelten hususlardan bir diğeri de;

“Allah’a ve Resûlüne itâat edin”² ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ âyetinde olduğu gibi Allah Teâlâ’nın, Resûlullah’a itâatle Kendine itâati birlikte anması;

“Allah’a ve Resûlüne îmân edin”³ ﴿ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ âyetinde olduğu gibi, onun adıyla Kendi adını yan yana zikretmesidir. Görüldüğü gibi Allah Teâlâ her iki âyette de Kendi adıyla Resûlü’nün adını mutlak beraberliği ifâde eden “ve” (vav) harfiyle birbirine bağlamıştır. Peygamber Efendimiz’den başka bir şahsın adıyla Allah adının birleştirilmesi söz konusu olamaz.

1. Şâfiî fakîhi Ebü'l-Hasen el-Mâverî bu âlimlerden biridir (Aliyyü'l-Kârî, Şerhu’s-Şifâ, I, 46).

2. Âl-i İmrân 3/132.

3. Hadid 57/7.

١٠ - حدثنا الشيخ أبو علي: الحسين بن محمد الجيّاني الحافظ فيما أجازنيه ، وقرأته على الثقة عنه . قال: حدثنا أبو عمر النّمريّ؛ قال: حدثنا أبو محمد بن عبد المؤمن ، حدثنا أبو بكر بن داسة ، حدثنا أبو داود السّجزيّ ، حدثنا أبو الوليد الطيالسيّ ، حدثنا (أ/٦) شعبة ، عن منصور ، عن عبد الله بن يسّار ، عن حذيفة ، عن النبي ﷺ؛ قال: «لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ ما شاء الله وشاء فلانٌ ، ولكن ما شاء الله ، ثم شاء فلان»^(١).

Nitekim ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe İbnü'l-Yemân⁴ (ö. 36/656) radiyalla-hu anının Peygamber Efendimiz'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur:

«لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَ لَكِنْ، مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ» “Hiç-biriniz, Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Bunun yerine, Allah dilerse, sonra filanca dilerse deyiniz.”⁵

“Allah dilerse ve filanca dilerse” şeklinde “ve” bağlacıyla iki isim yan yana zikredilirse, bu iki isim birbirine denk tutulmuş olur ki bu aslâ câiz değildir. Bu konuda Pey-gamber Efendimiz kendisinden misâl vererek: “Allah dilerse ve Muhammed de dilerse demeyiniz. Bunun ye-rine Allah dilerse sonra Muhammed de dilerse deyiniz” buyurmuştur.¹

4. Huzeyfe İbnü'l-Yemân, Peygamber Efendimiz'in sırdaşı olarak bilinir. Allah'ın Elçisi ona hem ileride olacak bazı fitneleri hem de münâfıkların adlarını bildirmiştir. İşte bu sebeple Hz. Ömer, onun bulunduğu cenâzede bulunur ve cenâze namazını kılar, onun katılmadığı cenâzeye de katılmazmış. Huzeyfe, Hz. Ömer devrinde Medâin vâililiği yap-mış, fetihlere katılmış, hattâ bazı savaşlarda kumandanlık da yapmıştır.

5. Ebû Dâvûd, Edeb 84, nr. 4980 (Elbânî, *Sahihu Süneni Ebi Dâvûd*, III, 223); Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V. 384, 394, 398.

1. İbni Mâce, Keffârât 13, nr. 2117; Dârimî, İsti'zân 63, nr. 2702; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 72, 393.

قال الخطابي^(٢). أرشدهم ﷺ إلى الأدب في تقديم مشيئة الله تعالى على
مشيئة مَنْ سِوَاهُ ، واختارها بـ«ثم» التي هي للنسق والتراخي ، بخلاف «الواو»
التي هي للاشتراك .

Muhaddis ve dil bilgini Ebû Süleymân el-Hattâbî² (v. 388/998) bu hadisi açıklayarak şöyle dedi:

“Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem böyle buyurmak sûretiyle, ashâb-ı kirâma, bir şey dileme söz konusu olduğu zaman, diğer varlıkların dilemesinden önce Allah’ın dilemesinin zikredilmesi gerektiğini belirterek onlara bu konuyla ilgili edebi öğretti.

Böyle yerlerde “falan ve falan” diye iki kimseyi birbirine eşit tutmak için kullanılan “vav” atıf harfinin değil, önce biri sonra diğeri anlamına gelen “sümme” atıf edatının kullanılması gerektiğini hatırlattı.

2. Ebû Süleymân Hamd (veya Ahmed) ibni Muhammed el-Hattâbî, hadis âlimi ve hâfızı, aynı zamanda dil bilginidir. *Sünen-i Ebî Dâvûd*’un şerhi olan *Meâlimü’s-Sünen* adlı eseri meşhurdur. Onun *Beyânü fezâilî'l-Kur’ân* ve *Garîbü'l-hadîs* adlı eserleri de önemlidir.

۱۱ - ومثله الحديث الآخر: إن خطيباً خطب عند النبي ﷺ ، فقال: مَنْ يُطِيعَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشِدَ ، وَمَنْ يَعْصِهِمَا^(۳) . فقال له النبي ﷺ: «بُئْسَ خَطِيبٌ الْقَوْمَ أَنْتَ! قُمْ» أَوْ قَالَ: «اذْهَبْ»^(۴) . قال أبو سليمان: كَرِهَ مِنْهُ الْجَمْعَ بَيْنَ الْأَسْمَيْنِ بِحَرْفِ الْكِنَايَةِ لِمَا فِيهِ مِنَ التَّسْوِيَةِ .
وَذَهَبَ غَيْرُهُ إِلَى أَنَّهُ إِنَّمَا كَرِهَ لَهُ الْوُقُوفَ عَلَى «يَعْصِهِمَا» .

Kötü Hatip

Şu hadis-i şerîf de bu konudadır:

Bir hatip Peygamber Efendimiz'in yanında söz alıp "Allah'a ve Resûlüne itâat eden doğru yolu bulmuş olur" dedikten sonra, (Allah'ı ve Resûlullah'ı ayrı ayrı anmak yerine, ikisini bir zâmirde birleştirerek) **Onlara isyân eden ise..**" diye konuşmaya başlayınca Resûl-i Ekrem bu adamın sözünü kesti ve ona:

"Sen kavminin ne kötü hatibisin! Kalk oradan!" veya "Git şuradan!" buyurdu.

Sahih-i Müslim'deki rivâyet daha fazla bilgi ihtiva etmektedir. Buna göre Efendimiz'in yanında konuşan bir adam: "Allah'a ve Resûlüne itaat eden doğru yolu bulmuş olur. Onlara karşı gelen ise doğru yoldan sapar" deyince,

Resûl-i Ekrem ona: "Sen ne kötü hatipsin. '**Onlara karşı gelen**' deme; isimlerini ayrı ayrı söyleyerek 'Allah'a ve Resûlüne **karşı gelen**' de" buyurdu. Bu hatibin Tay kabilesinin reisi Adî ibni Hâtim et-Tâî veya Sâbit ibni Kays olduğu söylenmektedir.¹

1. Hadis için bk. Müslim, Cum'a 48, nr. 870; Ebû Dâvûd, Edeb 85, nr. 4981 (Elbânî, *Sahihu Süneni Ebî Dâvûd*, I, 302, III, 223); Nesâî, Nikâh 40, nr. 3279; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 256, 379.

١٢ - وَقَوْلُ أَبِي سَلِيمَانَ أَصَحُّ؛ لَمَّا رُوِيَ فِي الْحَدِيثِ الصَّحِيحِ أَنَّهُ قَالَ:
«وَمَنْ يَعَصِيهِمَا فَقَدْ غَوَى»^(١)، وَلَمْ يَذْكُرِ الْوُقُوفَ عَلَى «يَعَصِيهِمَا».

Ebû Süleymân el-Hattâbî bu konuya şöyle açıklık getirdi:

“Peygamber Efendimiz, hatibin, “**Onlara karşı gelen** (ve men ya’sihimâ)” diye ikil (tesniye) zamiri kullanarak Allah ile Resûlullah’ın adlarını sanki onlar birbirine eşitmiş gibi kullanmasından çok rahatsız oldu.”

Yine bu hadisi açıklarken, hatibin “**Onlara karşı gelen** (ve men ya’sihimâ)” ifâdesi üzerinde duraklamasının Peygamber Efendimiz’in hoşuna gitmediğini söyleyen de olmuştur.

Sahih bir hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem Efendimiz’in: “Allah’a ve Resûlüne karşı gelen kimse doğru yoldan sapar.” buyurduğu ifâde edilip, hatibin “onlara karşı gelen” diye duraklamasından söz edilmemesi, Ebû Süleymân el-Hattâbî’nin bu ifâdeye getirdiği yorumun diğerinden daha doğru olduğunu göstermektedir.

Allah ve Melekler Ona Salât Eder

Müfessirler ve Arap dili âlimleri: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ» “Allah ve melekleri Peygambere salât ederler”² âyetindeki “salât ederler” fiilinin hem Allah Teâlâ’yı hem de melekleri ikisini birden kapsayıp kapsamadığı hususunda ihtilâf ettiler. Bazıları bu fiilin ikisini birden kapsadığını, bazıları da ikisini de kapsamamasının “Allah ile melekleri birbirine denk tutmak” anlamına geleceği için, sadece melekleri kapsadığını söylediler. Burada “Peygambere Allah salât eder, melekler salât ederler” şeklinde ayrı ayrı fiiller takdir etmek gerektiğini belirttiler.

“Salât eder” fiiline, Allah Teâlâ için kullanıldığında “Allah rahmet eder” anlamı verilir. Melekler için kullanıldığında ise “Melekler duâ ve istiğfâr eder” anlamı verilir.

“Salât ederler” fiilinin hem Allah Teâlâ’yı hem de melekleri kapsadığını söyleyenlerin İmâm Şâfiî ve onun görüşünü paylaşanlar; sadece Allah Teâlâ’yı kapsadığını söyleyenlerin ise aralarında İmâm Ebû Hanîfe’nin de bulunduğu bazı âlimler olduğu söylenmektedir. İmâm Şâfiî ile aynı görüşü paylaşanlar, bu ifâdeden Allah Teâlâ’nın Resûl-i Ekrem’e “rahmet ettiğini”; meleklerin de ona “duâ ve istiğfâr ettiğini” herkesin aklıyla anlayacağını, kimsenin bu ifâdeyi Allah da melekler gibi ona “duâ ve istiğfâr eder” şeklinde anlamayacağını söyleyerek, fiilleri ayırmaya gerek olmadığını belirtmişlerdir.¹

وقد اختلف المفسرون وأصحاب المعاني في قوله [تعالى]: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ [الأحزاب: ٥٦]؛ هل ﴿يُصَلُّونَ﴾ راجعة على الله تعالى والملائكة أم لا؟
فأجازه بعضهم ، ومنعه آخرون ، لعل التشريك ، وخصوا الضمير بالملائكة ؛ وقدرُوا الآية : إِنَّ اللَّهَ يَصَلِّي ، وملائكته يُصَلُّونَ .

2. Ahzâb 33/56.

1. Aliyyü'l-Kârî, Şerhu's-Şifâ, I, 48-49.

Ona İtaat, Allah'a İtaattır

Hiz. Ömer radiyallahu anhin Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme hitâben şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

«مَنْ يُطِيعَ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ»
“Allah Teâlâ'nın, sana itâati Kendine itâatle bir tutarak «Peygambere itâat eden, Allah'a itâat etmiş olur»² buyurması, senin Allah katındaki değerini göstermektedir.”

Hiz. Ömer'e nisbet edilen bu söz, kaynaklarda bulunamadı. Fakat şu hadîs-i şerîf bu mânâyı takviye etmektedir:

“Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a isyân etmiş olur. Benim emîrime itaat eden bana itaat etmiş olur; benim emîrime karşı gelen de bana isyân etmiş olur.”³

۱۳ - وقد روي عن عمر رضي الله عنه أنه قال: مَنْ فَضِيلَتِكَ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ جَعَلَ طَاعَتَكَ طَاعَتَهُ؛ فَقَالَ [تعالى]: ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ (۲)
[النساء: ۸۰].

1. Aliyyü'l-Kârî, Şerhu's-Şifâ, I, 48-49.

2. Nisâ 4/80.

3. Buhârî, Cihâd 109, nr. 2957, Ahkâm 1, nr. 7137; Müslim, İmâre 32, 33, nr. 1835; Nesâî, Bey'at 27, nr. 4204; İbni Mâce, Mukaddime 1, nr. 3, Cihâd 39, nr. 2859.

وقد قال [تعالى]: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ [آل عمران: ٣١، ٣٢].

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ، فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾

“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir. De ki: Allah’a ve Resûlüne itâat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez.”¹

Rivâyet edildiğine göre “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”² âyeti nâzil olunca, kâfirler “Hristiyanlar’ın İsâ’yı tanrı edindikleri gibi Muhammed de bizim kendisine tapmamızı istiyor.” dediler. İşte bunun üzerine bu âyetin devamındaki “De ki: Allah’a ve Resûlüne itâat ediniz”³ âyeti nâzil oldu. Ve böylece Allah Teâlâ, kâfirlerin o sözlerinin aksine sevgili Peygamberine itâati Kendine itâate eşdeğer tuttu.

١٤ - وَرُوي أنه لما نزلت هذه الآية قالوا: إنَّ محمداً يريد أن تتَّخذه حناناً^(٣) كما اتخذت النصارى عيسى، فأنزل الله [تعالى]: ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾^(٤) [آل عمران: ٣٢] فَفَرَّقَ طاعته بطاعته رغماً لهم.

1. Âl-i İmrân 3/31-32.

2. Âl-i İmrân 3/31.

3. Âl-i İmrân 3/32.

١٤م - وقد اختلف المفسرون في معنى قوله تعالى في أم الكتاب: ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴿[الفاتحة: ٦، ٧] فقال أبو العالية^(٥)، والحسن البصري: ﴿الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ هو رسول الله ﷺ، وخيار أهل بيته، وأصحابه؛ حكاه عنهما (٢/٦) أبو الحسن الماوردي، وحكى مكِّي^(١) عنهما نحوه؛ وقال: هو رسول الله ﷺ وصاحبه: أبو بكر وعمر رضي الله عنهما^(٢).

“Sırât-ı Müstakîm”de Olanlar Kimlerdir?

Müfessirler, Fâtîha sûresindeki “Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna”⁴ âyetlerinin mânasında ihtilâf ettiler.

Tâbiîn âlimlerinden Ebü'l-Âliye er-Riyâhî⁵ (v. 90/709) ve Hasan-ı Basrî (v. 110/728) bu âyetteki “doğru yol”un (sırât-ı müstakîm) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile onun Ehl-i beyt'i ve ashâbının önde gelenleri olduğunu söylemişlerdir. Ebü'l-Âliye ve Hasan-ı Basrî'nin bu görüşlerini tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Hasen el-Mâveridî⁶ de (v. 450/1058) nakletmiş, Endülüslü kırâat âlimi Mekki bin Ebî Tâlib ise⁷ (v. 437/1045) bu görüşün benzerini yine onlardan rivâyet ederek sırât-ı müstakîm'in Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile iki arkadaşı Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer radiyallahu anhümâ olduğunu söylemiştir.¹

4. 6-7. âyetler.

5. Ebü'l-Âliye Rufe' ibni Mihrân er-Riyâhî, bir kadının kölesiydi. Peygamber Efendimiz'in zamanına yetişti, ama Hz. Ebû Bekir devrinde Müslüman oldu. Pekçok sahâbiden ilim öğrendi. Tefsir, hadis ve kırâat ilimlerinde tanınmış bir âlim oldu. Sahâbeden sonra Kur'an-ı Kerîm'i en iyi bilen kimse olduğu söylenirdi. İbni Abbâs, Basra vâlisi olduğu zaman onun ilmine değer verdiği için Ebü'l-Âliye'yi meclisinde yanına oturturdu. Azatlı bir köleye bu kadar iltifat edilmesini yadırgayanlara da, ilmin insanın şerefine şeref kattığını ve kişiye baş köşeye oturma hakkı kazandırdığını söylerdi. Ebü'l-Âliye'nin rivâyetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

6. Ebü'l-Hasen el-Mâveridî hakkında bilgi için bk. II, 350

7. Bu âlim, Aliyyü'l-Kârî'nin de dediği gibi (Şerhu's-Sifâ, I, 50-51), Endülüslü Ebû Muhammed Mekki ibni Ebî Tâlib el-Kaysî'dir. Bu zât, bir kırâat âlimi olup Kur'an ilimlerine dâir pek çok eser kaleme almıştır. Burada adı geçen âlimin Katû'l-kulûb müellifi, ünlü mutasavvıf Ebû Tâlib Muhammed ibni Ali bin Atıyye el-Mekki (ö. 386/996) olduğu da ileri sürülmüştür.

1. Ebü'l-Âliye'nin, sırât-ı müstakîm'in Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olduğuna dâir görüşü için bk. Muhammed ibni Nasr el-Mervezî, es-Sünne, s. 13.

2. Fâtîha 1/6-7.

3. Fâtîha 1/7.